

Bożena Dziemidok

„Prezydencjalizm” V Republiki Francuskiej

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 23,
207-218

1995/1996

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN - POLONIA

VOL. II/III

SECTIO K

1995/1996

Zakład Systemów Politycznych Wydziału Politologii UMCS

BOŻENA DZIEMIDOK

„Prezydencjalizm” V Republiki Francuskiej

”Presidentialism” of the French Republic V

„Francuski prezydencjalizm” nie jest terminem występującym w literaturze naukowej, wymaga więc wyjaśnienia. W ten sposób określona została, dla potrzeb tego artykułu, dominująca pozycja prezydenta w systemie politycznym V Republiki. „Prezydencjalizm” V Republiki przedstawiony zostanie przez ukazanie relacji pomiędzy prezydentem a ustrojem politycznym (z uwzględnieniem określenia tego ustroju) oraz systemem partyjnym i partiami. „Giscardowski prezydencjalizm” traktuje o sposobie sprawowania władzy prezydenckiej przez Valéry’ego Giscarda d’Estaing, jest próbą prezentacji realizacji zasady hegemonii prezydenta.

PREZYDENT A USTRÓJ V REPUBLIKI

Konstytucja z 1958 r. odrzuciła koncepcję wynikającą z francuskiej tradycji politycznej, afirmującą nadrzędność parlamentu, i wysunęła na pierwszy plan organy władzy wykonawczej, a wśród nich prezydenta Republiki. Świadczy o tym choćby konstytucyjny porządek podstawowych organów państwowych, który otwiera w kolejności rozdziałów konstytucji prezydent Republiki, za nim znajduje się rząd i dopiero na trzecim miejscu — a nie na pierwszym, jak to było w konstytucji z 1946 r. — parlament.

Konstytucja z 1958 r. przyjęła nowe, nie znane wcześniej we Francji formy ustrojowe. System przez nią stworzony spowodował wiele różnych komentarzy, których autorzy starali się w oryginalny sposób nazwać ten historyczny precedens. M. Duverger mówił o „parlamentaryzmie orleańskim”¹, parlamentaryzmie specjalnym podobnym do systemów prezydenckich w Ameryce Łacińskiej; M. Debré nazwał go „systemem rządowym typu parlamentarnego”, J. Stembrowicz parlamentaryzmem zniekształconym i systemem neoprezydenckim², F. Goguel zakwalifikował go jako „reżim parlamentarny bez suwerenności parlamentu”³ itd.

Na szczególną uwagę zasługują następujące określenia francuskiego systemu politycznego: system mieszany, system prezydencko-parlamentarny, system rządów prezydenckich, system półprezydencki.

Najczęściej system polityczny V Republiki bywa określany jako mieszany, kompromisowy pomiędzy koncepcją rządów prezydenta a koncepcją systemu parlamentarnego.⁴ W systemie prezydenckim organy władzy są odseparowane od siebie, w parlamentarnym pozostają we wzajemnych związkach, współpracują ze sobą. Konstytucja połączyła oba te systemy, np. w płaszczyźnie parlamentarnej wprowadziła dwa elementy separacji władzy: zasadę niepołączalności stanowisk w rządzie i parlamencie (*incompatibilitas*) oraz drobiazgowo wyliczenie sfery spraw obejmujących ustawodawczą działalność parlamentu (art. 34).⁵ Utrzymała jednocześnie fundamentalne zasady systemu parlamentarnego — odpowiedzialność polityczną rządu przed parlamentem, prawo egzekutywy do rozwiązania parlamentu oraz udział egzekutywy w procesie ustawodawczym.⁶ Zasadniczym elementem definicji systemu prezydenckiego nie jest dominująca pozycja szefa państwa czy sposób jego wyboru, lecz organizacja relacji pomiędzy organami ustawodawczymi a wykonawczymi.⁷

¹ Por. H. Tay, *Le régime présidentiel et la France*, Paris 1967, s. 16.

² Por. J. Stembrowicz, *Systemy polityczne wybranych państw kapitalistycznych. Francja*, Warszawa 1977, s. 73 i 75.

³ Por. J. Chapsal, *La vie politique sous la V République*, Paris 1982, s. 101–102.

⁴ Por. Tay, *Le régime...*, s. 250 oraz H. Groszyk, *Francja, [w:] Systemy ustrojowe państw kapitalistycznych*, Warszawa 1975, s. 162.

⁵ Por. M. Duverger, *La V République*, Paris 1974, ss. 16–17. Na temat systemu prezydenckiego zob. M. Sobolewski, *Zasady współczesnej demokracji burżuazyjnej*, Kraków 1983, s. 87–97.

⁶ Bliżej o założeniach systemu parlamentarnego zob. Sobolewski, *Zasady...*, s. 98 i nast.; M. Prélot, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, t. I, Paris 1957, s. 98.

⁷ Por. Tay, *Le régime...*, s. 253

Systemem rządów prezydenckich nazwał ustrój V Republiki S. Gebethner w książce zatytułowanej *Modele rządów prezydenckich*.⁸ Autor scharakteryzował system rządów prezydenckich jako połączenie trzech elementów: dysponowania przez prezydenta zakresem samodzielnie wykonywanych kompetencji, wyboru prezydenta w głosowaniu powszechnym oraz odpowiedzialności prezydenta wobec całego elektoratu.⁹ Prezydent w systemie rządów prezydenckich panuje i rządzi, jego wybór w głosowaniu powszechnym implikuje demokratyczną legitymizację jego władzy i czyni uzasadnionymi jego szerokie kompetencje. Rząd ponosi podwójną odpowiedzialność polityczną — przed prezydentem za realizację jego polityki i wobec parlamentu. W praktyce silniejsza okazuje się podległość wobec prezydenta i na tym — zdaniem S. Gebethnera — polega główny sens rządów prezydenckich.¹⁰ S. Gebethner uznał, że prezydenccjalizm występuje we Francji okresu V Republiki, w Stanach Zjednoczonych i Finlandii; w Portugalii i Grecji istnieją jedynie rozwiązania konstytucyjne tego systemu, lecz nie wynika on z konkretnej rzeczywistości politycznej.¹¹ W celu wyodrębnienia systemów rządów prezydenckich autor posłużył się kompilacją kryteriów prawno-konstytucyjnego i politycznego.

Termin „system półprezydencki” stworzony został przez M. Duvergera i użyty po raz pierwszy w 1970 r., w książce traktującej o francuskich instytucjach politycznych.¹² Przez system półprezydencki M. Duverger rozumie demokratyczne instytucje ustrojowe zawierające dwa elementy: wybory prezydenta w głosowaniu powszechnym i wyposażenie go w szeroki zakres uprawnień, odpowiedzialność premiera i rządu przed izbą niższą parlamentu.¹³ Siedem państw miało lub ma ustrój odpowiadający tym kryteriom: Republika Weimaru (1919–1933), Finlandia od 1919 r., Austria od 1929 r., Irlandia od 1937 r., Islandia od 1945 r., Francja od 1962 r. i Portugalia od 1976 r.¹⁴ Lecz w Austrii, Irlandii i Islandii istnieją systemy pozornie półprezydenckie, państwa te spełniają jedynie teoretyczne założenia systemu półprezydenckiego, natomiast w praktyce ich ustrój bardziej przypomina system parlamentarny.

⁸ Por. S. Gebethner, *Modele rządów prezydenckich*, Warszawa 1982, s. 13.

⁹ Por. *ibid.*, s. 7.

¹⁰ Por. *ibid.* s. 21.

¹¹ Por. *ibid.*, s. 14–14.

¹² Zob. M. Duverger, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Paris 1970, s. 277–282.

¹³ Por. M. Duverger, *Le concept de régime semi-présidentiel*, [w:] *Les régimes semi-présidentiels sous la direction de Maurice Duverger*, Paris 1986, s. 7.

¹⁴ Por. *ibid.*, s. 8.

System parlamentarny określić można terminem „monistyczny”, ponieważ legitymizacja władzy prezydenta i rządu pochodzi z tych samych wyborów powszechnych. W „dualistycznym” amerykańskim systemie prezydenckim naród wyraża swoją wolę w dwóch rodzajach wyborów: legislacyjnej i prezydenckich. Parlamentarzyści i szef państwa posiadają więc jednakową i równoważną, ale pochodzącą z różnych źródeł legitymizację. System półprezydencki ma podobny charakter, dlatego nazwa taka jest bardziej odpowiednia niż system „półparlamentarny”. Dualizm jest zresztą bardziej widoczny w instytucjach francuskich niż amerykańskich, ponieważ występuje on także wewnątrz egzekutywy. Dualizm egzekutywy składającej się z prezydenta (głowa państwa) oraz rządu (gabinetu) uznany został przez A. Jamroza za istotną cechę formy mieszanej (półprezydenckiej).¹⁵

„System półprezydencki” wydaje się najbardziej prawidłowym określeniem ustroju V Republiki. Francuska rzeczywistość polityczna odróżnia jednak znacznie Francję od innych państw, których ustroj zakwalifikowano jako półprezydencki. Stąd w tytule pojawił się termin „prezydencjalizm”, wyrażający szczególną pozycję prezydenta w V Republice.

Hegemonii francuskiego prezydenta w stosunku do pozostałych władz państwowych nie implikuje jego wybór w głosowaniu powszechnym czy przyznanie mu szerokich konstytucyjnych uprawnień. Fundamentem autorytetu i władzy prezydenta w V Republice, oprócz konstytucyjnie przyznanego mu prerogatyw, jest zajmowanie przez niego stanowiska szefa parlamentarnej większości.¹⁶ Dopiero te dwa składniki tworzą hegemonię prezydenta; konstytucyjne atrybuty są warunkiem koniecznym, ale nie wystarczającym. M. Duverger, po analizie tekstów konstytucji państw europejskich, zakwalifikował konstytucję Francji jako przyznającą małe uprawnienia prezydentowi, mniejsze niż w konstytucjach Finlandii, Islandii, Portugalii, Austrii.¹⁷ Lecz praktyka polityczna, efektywność sprawowania prezydenckiej władzy wysuwa Francję na pierwsze miejsce spośród państw europejskich.¹⁸ Stanowi rezultat zgodności orientacji politycznych prezydenta i parlamentarnej większości, dwóch organów pochodzących z wyborów powszechnych. Prezydent, będąc liderem popierającej go parlamentarnej większości, dysponuje prawdziwą siłą i autorytetem, jest rzeczywistym szefem rządu i Zgromadzenia Narodowego. System taki, nazywany przez M. Duvergera półprezydenc-

¹⁵ Por. A. Jamróz, *Demokracja współczesna. Wprowadzenie*, Białystok 1993, s. 148.

¹⁶ Por. M. Duverger, *La République des citoyens*, Paris 1982, s. 141 i 152.

¹⁷ Analizę pozycji prezydenta w siedmiu państwach europejskich zob. M. Duverger, *Échec au roi*, Paris 1978, s. 17–135.

¹⁸ Por. M. Duverger, *Le système politique français*, Paris 1986, s. 522.

kim większościowym lub większościami z hegemonią prezydenta¹⁹, a przez Ph.Lauvaux prezydencjalizmem większościami²⁰, istniał we Francji w latach 1962–1986 oraz 1988–1993. Wówczas to prezydent był autentycznym szefem rządzącej partii (1968–1973, 1981–1986, 1988–1993) lub koalicji (pozostałe lata) i posiadał silną pozycję w państwie. Już jednak druga faza prezydentury Giscarda, kiedy to autorytet prezydenta degradowany był przez RPR, ukazała ograniczenia tego systemu. Sytuacja lat 1986–1988 i obecnie (od 1993 r.), kiedy to socjalistyczny prezydent współdziałał z prawicową większością Zgromadzenia Narodowego i prawicowym rządem, stworzyła nowy system sprawowania władzy — „cohabitację”. Wytworzył się odmienny od dotychczasowego podział władzy, prezydent nie był już szefem całej, jednolitej do tej pory egzekutywy, jego pozycja zredukowana została do konstytucyjnych uprawnień.

„PREZYDENCJALIZM” A SYSTEM PARTYJNY

Komentatorzy ustroju politycznego V Republiki uważają, że system półprezydencki wywarł znaczny wpływ na ukształtowanie się francuskiego systemu partyjnego i partii.²¹ Prezydent we Francji odgrywa podwójną rolę — szefa państwa i przywódcy partii. Sprawowanie obu tych funkcji jest mu niezbędne do efektywnego wykonywania władzy.²² Jednakże charakter pozycji przywódcy państwowego i narodowego przysłaniają funkcje prezydenta jako lidera partyjnego, chociaż więzy prezydenta z własną partią nie zanikają. Prezydent może przyjąć różne metody realizowania swojej roli przywódcy partii: może być „arbitrem — dowódcą” lub „arbitrem — regulatorem” pomiędzy partiami czy wewnątrz *majorité*; może być prezydentem wszystkich Francuzów, szefem jednej partii czy koalicji politycznej lub łączyć te dwie funkcje.²³ Francuscy prezydenci nie ograniczali się jednak do „arbitrażu” pomiędzy władzami; wytycznym własnej polityki podporządkowali rząd i większość parlamentarną, zamienili charakterystyczny dla systemu parlamentarnego poziomy podział władzy w ekzekutywie na pionowy, tj. hierarchiczny.²⁴

¹⁹ Por. *ibid.*, s. 537 i nast. oraz Duverger, *La République...*, s. 149 i 231.

²⁰ Prezydencjalizm większościami (*présidentialisme majoritaire*) został zdefiniowany jako niezwykle wariant ustabilizowanego reżimu parlamentarnego. Por. Ph. Lauvaux *Le Parlamentarisme*, Paris 1987, s. 119.

²¹ Por. E. Searls, *The Giscardians and Party Politics*, [w:] *Contemporary French Political Parties*, edited by D. S. Bell, London 1982, s. 9.

²² Por. J.-L. Quermonne, *Les régimes politiques occidentaux*, Paris 1986, s. 180.

²³ Por. L. Hamon, *Une république présidentielle?*, t. II, Paris 1977, s. 191.

²⁴ Por. J. Stembrowicz, *Rząd w systemie parlamentarnym*, Warszawa 1982, s. 171–172.

Rola premiera ograniczona została do realizacji polityki prezydenta i koordynacji działań ministrów, jako szef państwa praktycznie nie ma on żadnego znaczenia. Jednak przy tworzeniu rządu francuscy prezydenci musieli liczyć się zarówno z układem sił partii tworzących większość parlamentarną, jak i z układem politycznym wewnątrz poszczególnych partii.

De Gaulle występował jako ponadpartyjny lider ogólnonarodowy, apelujący wprost do narodu i podkreślający swoją anti- i bezpartyjność. W pierwszych latach rządów (1958–1962) nie dysponował trwałą większością parlamentarną, w latach 1962–1969 już ją posiadał. G. Pompidou uważał się za „najwyższego kierownika egzekutywy czerpiącego swój mandat z woli narodu”²⁵, w płaszczyźnie partyjnej był przywódcą *majorité*, złożonej z partii gaullistowskiej i innych formacji. V. Giscard d’Estaing, lider niewielkiej partii, po objęciu stanowiska prezydenta, podejmował różnego rodzaju próby zgromadzenia wokół siebie parlamentarnej większości. Po nieudanych eksperymentach pozyskania gaullistów, zbudowania wielkiej koalicji „centrum” (z udziałem partii centrowo-lewicowych) czy przekształcania RI w partię prezydencką, doprowadził do utworzenia niegaullistowskiej federacji UDF. Następnie dążył do upowszechnienia swojego wizerunku „prezydenta ponad partiami”²⁶. F. Mitterrand kandydując ponownie w 1988 r., występował w roli prezydenta reprezentującego wszystkich, jednoczącego naród. Podczas kampanii nie mówił o socjalizmie, a z jego plakatów wyborczych zniknęła czerwona róża — symbol Partii Socjalistycznej.

Warto podkreślić, że de Gaulle i V. Giscard d’Estaing byli twórcami swoich partii i z tego powodu cieszyli się wyjątkowym autorytetem wśród własnych zwolenników partyjnych.

Francuski prezydent wybierany jest nie jako przywódca partii politycznej, lecz jako jednostka. Wybieranie prezydenta w głosowaniu powszechnym „spersonalizowało” politykę, sprawiło, że partia pełni służebną funkcję w stosunku do swojego lidera, „istnieje po to, aby go popierać i aby zaspokajać jego potrzeby”.²⁷ W sterowaniu państwem i rządem prezydent musi opierać się na partiach politycznych. Zwłaszcza w parlamencie partie muszą zapewnić prezydentowi realizację jego polityki. Ugrupowania polityczne potężnieją, gdy stają się partiami prezydenckimi, gdy — jak to określiła E. Searls — „trzymają się ogona prezydenckiej władzy”.²⁸ Jednocześnie wydaje się, że partie, jak np. Republikańska, mają mały wpływ na prowadzenie polityki, z wyjątkiem przypadków kiedy posługuje się nimi prezy-

²⁵ Stembrowicz, *Systemy polityczne...*, s. 90

²⁶ Por. H. Portelli, *La politique en France sous la V République*, Paris 1981, s. 138.

²⁷ J. Charlot, *Les partis politiques en France*, Paris 1978, s. 5.

²⁸ Searls, *The Giscardians...*, s. 12.

dent. Wszystkie liczące się na francuskiej arenie politycznej partie kierowane są przez dawnych lub potencjalnych kandydatów w wyborach prezydenckich.²⁹ Lecz kandydat nie może być „człowiekiem jednej partii”, ponieważ żadne francuskie ugrupowanie nie jest w stanie samodzielnie wygrać wyborów. Kandydat musi więc być akceptowany i popierany przez inne partie, aby w drugiej turze otrzymać głosy wyborców ugrupowań o podobnych lub zbliżonych programach. Dlatego wewnątrz bloków prawicy i lewicy następuje, o ile to możliwe, wyłanianie jednego lidera. Także prezydent, w celu zgromadzenia wokół siebie parlamentarnej większości, powinien zredukować rozbieżności i łagodzić spory pomiędzy własną partią a partiami jej pokrewnymi.

Partie polityczne są głównymi kreatorami prezydentów. One też stanowią podstawowe oparcie dla kandydata na prezydenta w kampanii wyborczej, choć tendencja do personalizacji wyborów przyćmiewa tę organizatorską rolę partii politycznych.

Kandydaci, ubiegający się o urząd prezydenta ponownie (VGE, Mitterrand), starają się odgrywać rolę przedstawicieli całego narodu, nie zaś jednego ugrupowania politycznego; nie chcą się utożsamiać z konkretnymi partiami. W 1981r. Giscard, nie kandydując jako reprezentant UDF, organizował własną kampanię wyborczą, nie korzystając nawet z potencjału federacji. Wyłączył wręcz z kampanii wielu jej przywódców, którzy uważali, że udział UDF powinien być bardziej wyraźny.

Posługując się ustaleniami H. Portelli’ego, można rozróżnić trzy sfery aktywności partii, na które prezydencjalizm wywarł zdecydowany wpływ: organizacyjną, ideologiczną i socjologiczną.³⁰ W pierwszej płaszczyźnie — system prezydencki zmienił strukturę i układ sił między partiami. Niektóre partie zmuszone zostały do wewnętrznego przeobrażenia z „klubów notabli” w partie — „maszyny wyborcze”, organizujące prezydentom kampanie i praktykujące dyscyplinę głosowania. Także pod wpływem prezydencjalizmu nastąpiło gruntowne przegrupowanie sił politycznych, ewolucja od wielopartyjności do stabilnego systemu dwublokowego.³¹ Prezydencjalizm osłabił ideologicznie wiele partii, redukując ich doktrynę do komentowania prezydenckich programów. Deputowani większości parlamentarnej „czują

²⁹ Por. J. Charlot, *Gouvernement à l'essai: le pouvoir dans les partis politiques*, [w:] *Droit, institutions et systèmes politiques, mélange en hommage à M. Duverger*, Paris 1987, s. 273.

³⁰ Por. H. Portelli, *Le présidentialisaton des partis français*, *Pouvoirs* 14, 1980, s. 99 i n.

³¹ Por. M. Duverger, *L'expérience française du régime semiprésidentiel*, [w:] *Les régimes...*, ss. 47–48.

się wręcz zobowiązani do podporządkowania się decyzjom prezydenta”.³² W płaszczyźnie socjologicznej prezydencjalizm spowodował zmniejszenie znaczenia tradycyjnych elit partyjnych i wzrost wpływów otaczających prezydenta technokratów.

GISCARDOWSKI PREZYDENCJALIZM

V. Giscard d'Estaing³³, człowiek gruntownie wykształcony (Politechnique, ENA), pochodzący z rodziny o politycznych tradycjach, sam zasiadał w parlamencie od 1956 r., a od 1959 r. piastował różne funkcje w rządzie. Już podczas prezydentury de Gaulle'a, który był charyzmatycznym, nie tolerującym rywali przywódcą, Giscard korzystał z każdej okazji, aby podkreślić swoją niezależność. Stosunek VGE do polityki de Gaulle'a określony został słynnym powiedzeniem „tak, ale...” (*oui, mais...*), wypowiedzianym podczas konferencji prasowej 10 stycznia 1967 r.³⁴ Generalnie, popierając program polityki gaullistowskiej, Giscard utrzymywał swoje odrębne, krytyczne stanowisko w wielu szczegółowych kwestiach. Intencją jego postawy było wprowadzenie korekt do polityki rządowej nie przez przejście do opozycji, lecz działanie wewnątrz ugrupowania rządzącego. VGE pragnął rozwinięcia polityki gaullistowskiej w kierunku bardziej liberalnego funkcjonowania instytucji oraz nowoczesnej polityki ekonomicznej i społecznej.³⁵ Następnie VGE przyczynił się do klęski referendum, które spowodowało ustąpienie twórcy V Republiki. Od objęcia urzędu w Pałacu Elizejskim przez G. Pompidou, Giscard otwarcie współzawodniczył z prezydentem. Konflikty między politykami nie dotyczyły programów, miały one czysto personalny charakter.

V. Giscard d'Estaing na swojej pierwszej konferencji prasowej po objęciu urzędu prezydenta zdefiniował reżim V Republiki jako „prezydencki” (*un régime présidentiel*), w którym ważną funkcją prezydenta jest „dawanie impulsu politycznego”.³⁶ Realizację funkcji prezydenta przez Giscarda

³² *Ibid.*, s. 50.

³³ Na temat VGE napisano wiele prac publicystycznych. Zob. m.in.: R. Bielecki, *Valéry Giscard d'Estaing i jego Francja*, Warszawa 1976, s. 98–182; R. Bielecki, *De Gaulle i inni*, Warszawa 1983, s. 355–373; S. Brodzki, *Autokraci, technokraci, demokraci*, Warszawa 1979, s. 9–29; H. Kurta, *Dwudziestu prezydentów Francji*, Warszawa 1975, s. 141–146.

³⁴ Por. Charlot, *Les partis...*, s. 49–50.

³⁵ Por. Soisson, *Parti Républicain*, Paris 1977, s. 13.

³⁶ J.-J. Chevallier, *Histoire des institutions et des régimes politiques de la France de 1789 à nos jours*, Paris 1985, s. 884.

można przedstawić ukazując jego stosunki z innymi władzami państwowymi: rządem i parlamentem.

Giscard afirmował i praktykował prezydencjalizm „wszechobecny”³⁷, skupiający wszystkie dziedziny władzy (polityka zagraniczna, przemysł, itd.) bez stosowania podziału. VGE nie ograniczał swojej aktywności — wzorem poprzedników — do tzw. dziedzin przeznaczonych dla prezydenta, tj. polityki zagranicznej i obrony narodowej, decyzje w innych sprawach pozostawiając premierowi i ministrom. W latach 1974–1976 interwencjonizm prezydencki obejmował wszystkie sfery polityki państwowej, bez względu na ich doniosłość.³⁸ Nawet konflikty wewnątrz majorité nie osłabiły prezydenckiego charakteru reżimu. Przez dwa pierwsze lata swojej prezydentury Giscard był rzeczywistym szefem państwa i rządu, premier i ministrowie pozostawiali jedynie egzekutorami jego decyzji. Premier przestał pełnić funkcję pośrednika między prezydentem a członkami rządu, nie był informowany o wszystkich sprawach, którymi zajmowano się w Pałacu Elizejskim, szczególnie gdy dotyczyły one polityki zagranicznej. J. Chirac, poprzez złożenie dymisji, sprzeciwił się narzuconemu przez prezydenta podziałowi zadań, ograniczaniu i marginalizacji roli premiera do prostego wykonywania decyzji. W komunikacie dla prasy (25 sierpnia 1976 r.) J. Chirac powiedział, że „nie dysponował środkami, jakie uważał za konieczne do wypełniania swoich funkcji”.³⁹ Po mianowaniu R. Barre’a na stanowisko premiera, Giscard zmienił swoją prezydencką praktykę. Respektował podział zadań pomiędzy prezydentem a premierem, skoncentrował uwagę na polityce zagranicznej. Na ograniczenie aktywności prezydenta wpływ miała także silna osobowość R. Barre’a, przejęcie przez premiera ministerstwa ekonomii i finansów⁴⁰ oraz wzrastająca opozycja RPR.

Podczas prezydentury Giscarda stabilność większości parlamentarnej była mocno zachwiana. W RPR pojawiły się sprzeczne tendencje dochowania wierności zasadzie wyższości prezydenta, która była istotą systemu i jawnej wrogości w stosunku do szefa państwa.⁴¹ Większość parlamentarna podzielona była na dwie grupy (RPR — UDF), zdominowane przez swoich liderów (Chirac — Giscard) i uczestniczące w ich personalnych konfliktach. RPR pod wpływem J. Chiraca praktykowała „utajoną” kłótnię z UDF, krytykowała posunięcia premiera i ministrów, sprzeciwiała się decyzjom rządu,

³⁷ Por. Chalsal, *La vie politique sous...*, s. 543.

³⁸ Por. M.-H. Fabre, *Le giscardisme constitutionnel: un chagrin d'amour?*, „Reve du droit public” 1981, nr 3, s. 573–574.

³⁹ Petitfils, *La démocratie giscardienne*, Paris 1981, s. 63.

⁴⁰ Por. Duverger, *Le système...*, s. 546 i 549.

⁴¹ Por. Duverger, *La République...*, s. 279.

nie doprowadzając do jego obalenia.⁴² Premier R. Barre zmuszony był stosować procedury umożliwiające sprawniejsze uchwalanie ustaw. Były to: głosowanie blokowe (art. 44 ust. 3),⁴³ przedstawienie przez premiera kwestii zaufania w związku z głosowaniem nad określonym tekstem (art. 49 ust. 3).⁴⁴ Podczas swoich rządów R. Barre sześciokrotnie korzystał z art. 49 ust. 3. Odwoływanie się do tego artykułu miało na celu nie tylko niedopuszczenie do zastosowania przez opozycję taktyki obstrukcji, ale także integrowanie własnej większości parlamentarnej.

Główną bronią opozycji od 1974 r. było występowanie z wnioskiem do Rady Konstytucyjnej o przeprowadzenie kontroli zgodności ustaw z Konstytucją. Od 1974 r. prawo do złożenia takiego wniosku (dotyczącego ustawy zwykłej) przysługuje również parlamentarzystom (60 deputowanym lub senatorom); wcześniej prawo to posiadali: prezydent, premier i przewodniczący obu izb parlamentarnych. W latach 1974–1981 większość parlamentarna trzykrotnie odwoływała się do Rady Konstytucyjnej, lewica natomiast aż 41 razy.

Prezydencjalizm V. Giscarda d'Estainga można nazwać stabilnym, nie podejmującym ryzyka i mniej populistycznym niż de Gaulle'a i Pompidou.⁴⁵ Giscard nie rozwiązał parlamentu, nie zarządził referendum, trzykrotnie podejmował inicjatywę zmiany konstytucji (dwa razy w 1974 r. i raz w 1976 r.), zawsze zgodnie z art. 89.

Wśród komentatorów systemu politycznego Francji przeważa opinia, że „V. Giscard d'Estaing utrzymywał większą władzę niż którykolwiek szef państwa od Napoleona III, większą niż Pompidou, de Gaulle, Pétain czy Mac Mahon”.⁴⁶ „Giscard wydaje się królem Francji i to monarchą absolutnym, ponieważ posiada monopol władzy”⁴⁷ — napisał R.-G. Schwartzberg. Lecz w sondażu przeprowadzonym przez SOFRES we wrześniu 1978 r. na

⁴² Por. Chapsal, *La vie politique sous...*, s. 653; J.-J. Chevallier, *Histoire des institutions et des régimes politiques en France de 1789 à nos jours*, Paris 1985, s. 904–906.

⁴³ Na temat głosowania blokowego zob. Maus, *Le Parlement sous la V République*, Paris 1985, s. 87 oraz J. Stembrowicz, *Rząd w systemie parlamentarnym*, Warszawa 1982, s. 171.

⁴⁴ Treść art. 44 ust. 3 i art. 49 ust. 3 zob. *Konstytucja Francji, [w:] Konstytucje Finlandii, Włoch, Niemieckiej Republiki Federalnej i Francji*. Zbiór tekstów pod redakcją A. Burdy i M. Rybickiego, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1971, s. 363–394. Na temat art. 49 ust. 3 zob. m.in. P. Avril, J. Gicquel, *Droit parlementaire*, Paris 1988, s. 208–211, 218–221; Maus, *Le Parlement...*, s. 87–88; J.-Ch. Maout, R. Muzellec, *Le Parlement sous la V République*, Paris 1971, s. 88–92.

⁴⁵ Por. Fabre, *Le giscardisme...*, s. 578.

⁴⁶ Petitfils, *La démocratie...*, s. 63.

⁴⁷ R.-G. Schwartzberg, *La droite absolue*, Paris 1981, s. 11.

pytanie — „czy sądzi pan, że prezydent Republiki ma więcej, mniej, czy tyle samo władzy, co za czasów de Gaulle’a” tylko 26% zapytanych powiedziało, że więcej (44% — tyle samo, 13% — mniej, 17% nie miało opinii).⁴⁸

V. Giscard d'Estaing, będąc prezydentem stworzył charakterystyczny „*image*”, obejmujący nie tylko sposób sprawowania władzy. Giscardyzm — jak stwierdził J. Robert — „to dużo więcej niż doktryna, to styl bycia i przemówień”.⁴⁹ Giscard pisał i przemawiał językiem prostym i precyzyjnym, porywającym i soczystym, pełnym metafor i porównań, zabarwionym pedagogizującym tonem. Giscard pragnął pokazać się jako prezydent demokratyczny, otwarty, nawiązujący bezpośrednie kontakty z Francuzami. Już podczas kampanii prezydenckiej w 1974 r. zbudował swój wizerunek kompetentnego polityka, krytykującego ideologizację lewicy i metafizykę gaullizmu, przedstawiającego nowe znaczenia takich terminów, jak: postęp, rozwój, wzrost.⁵⁰ Jednak pomimo starannie tworzonego obrazu, oceny Giscarda i jego prezydentury nie są zbyt pochlebne. Komentatorzy polityczni za zasadnicze cechy osobowości Giscarda uznali: „*gommer*” (wycierać gumką), „*aseptiser*” (zabezpieczyć przed zakażeniem), „*anesthésier*” (znieczulać).⁵¹ M. Duverger stwierdził, że VGE po wprowadzeniu kilku bezsprzecznych reform składał jedynie deklaracje i zapewnienia, które nigdy nie zostały zrealizowane.⁵² R.-G. Schwantzenberg „Demokrację francuską”, program polityczny Giscarda, nazwał „literacką pamiątką zupełnie nie przystającą do rzeczywistości”.⁵³

SUMMARY

The term French presidentialism defines the dominant position of the president in the political system of the French Republic V. Presidentialism in France was presented by showing the relations between the president and the political system and the party system and parties. Different definitions of the system of the Republic V were examined and it was concluded that the most appropriate term would be the semi-presidential system. The main thesis of this part of the study is the proposition that the

⁴⁸ Por. Petitfils, *La démocratie...*, s. 68.

⁴⁹ J. Robert, *Le giscardisme existe-t-il?*, „Le Monde”, 25 mars 1976; por. także J. Robert, *Le giscardocentrisme*, „Le Monde”, 6 september 1978.

⁵⁰ Por. J.-M. Cotteret, C. Emeri, J. Gerstle, R. Moreau, *Giscard d'Estaing — Mitterrand, 54774 mots pour convaincre*, Paris 1976, s. 96–97.

⁵¹ Por. Chapsal, *La vie politique sous...*, s. 547. F. Giroud, dawny minister Giscarda, swój artykuł w *Pouvoirs* 9, 1979 zatytułowała: *Praktyka giscardowska w polityce, czyli sztuka znieczulania*.

⁵² Por. Duverger, *La République...*, s. 279.

⁵³ Schwantzenberg, *La droite...*, s. 10.

foundation of the authority and power of the president of the French Republic V, is apart from his constitutional prerogatives, his position of the leader of the parliamentary majority.

Presidentialism has also had an important effect on the formation of the French party system and the parties. Various interrelations between the president and the parties were discussed.

The Giscard d'Estaing presidentialism discusses the ways of exercising power by Valéry Giscard d'Estaing and presents the realization of the principle of presidential hegemony.